

YALPI TALAB VA YALPI TAKLIF MODELI

A.T. Umirov

Ilmiy Raxbar, TDIU “Iqtisodiy xavfsizlik” kafedrası
dotsenti, PhD

Jo‘raboyeva Diyora G‘ayrat qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11086434>

Annotatsiya. Ushbu tezisdá makroiqtisodiy nazariyaning asosiy tushunchasi bo‘lgan Yalpi talab (AD) va Yalpi taklif (AS) modellari har tomonlama tahlil qilingan. Model iqtisodiy faoliyatning umumiy darajasi, narxlar darajasi va iqtisodiyotdagi bandlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni yoritadi. Yalpi talab va yalpi taklifning murakkab dinamikasini o‘rganish orqali tadqiqot makroiqtisodiy tebranishlar va ularning siyosatni ishlab chiqishga ta‘siri haqidagi tushunchamizni chuqurlashtirishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Yalpi talab, yalpi raklif, model, xizmat, mahsulot, inklyuziv uslub, biznes, iqtisodiyat, konseptlar, taqsimlash, narxlar.

AGGREGATE DEMAND AND AGGREGATE SUPPLY MODEL

Abstract. In this thesis, the Aggregate Demand (AD) and Aggregate Supply (AS) models, which are the main concepts of macroeconomic theory, are comprehensively analyzed. The model sheds light on the relationship between the overall level of economic activity, the price level and employment in the economy. By examining the complex dynamics of aggregate demand and aggregate supply, the study aims to deepen our understanding of macroeconomic fluctuations and their impact on policymaking.

Key words: Aggregate demand, aggregate supply, model, service, product, inclusive style, business, economy, concepts, distribution, prices.

МОДЕЛЬ СОВОКУПНОГО СПРОСА И СОВОКУПНОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Аннотация. В данной диссертации всесторонне анализируются модели совокупного спроса (AD) и совокупного предложения (AS), которые являются основными понятиями макроэкономической теории. Модель проливает свет на взаимосвязь между общим уровнем экономической активности, уровнем цен и занятостью в экономике. Изучая сложную динамику совокупного спроса и совокупного предложения, исследование направлено на углубление нашего понимания макроэкономических колебаний и их влияния на выработку политики.

Ключевые слова: Совокупный спрос, совокупное предложение, модель, услуга, продукт, инклюзивный стиль, бизнес, экономика, концепции, распределение, цены.

Yalpi talab (AD) va yalpi taklif (AS) modeli makroiqtisodiy nazariyaning asosi bo'lib, asosiy iqtisodiy o'zgaruvchilarning xatti-harakatlarini va umumiy iqtisodiy faoliyat dinamikasini tushunish uchun asos yaratadi. Asosan, AD-AS modeli iqtisodiyot doirasidagi tovar va xizmatlarga umumiy talab (yalpi talab) va firmalar tomonidan ishlab chiqarilgan tovar va xizmatlarning umumiy taklifi (yalpi taklif) o'rtasidagi munosabatni ko'rsatadi. Ushbu munosabatlarni tushunish siyosatchilar, iqtisodchilar va biznes uchun iqtisodiy tebranishlar orqali harakat qilish, samarali siyosat choralari shakllantirish va makroiqtisodiy barqarorlikni rag'batlantirish uchun juda muhimdir.

Yalpi talab (AD) va yalpi taklif (AS) modeli kontekstida iqtisodiy faoliyatning umumiy darajasi iqtisodiyot doirasida ishlab chiqarilgan mahsulot va xizmatlarning umumiy hajmini bildiradi. Iqtisodiy faollikning bu darajasiga turli omillar, jumladan, iste'mol xarajatlari, investitsiyalar, davlat xarajatlari va umumiy talabni aniqlaydigan sof eksport ta'sir ko'rsatadi. Taklif tomonida texnologik taraqqiyot, ishlab chiqarish narxlari va mehnat bozori sharoiti kabi omillar yalpi taklif darajasiga ta'sir qiladi.

AD-AS modelida narx darajasi yalpi talab va yalpi taklifning o'zaro ta'siri bilan belgilanadi. Talab tomonida iste'mol xarajatlari, investitsiyalar, davlat xarajatlari va sof eksportdagi o'zgarishlar tovarlar va xizmatlarga bo'lgan talabning umumiy darajasiga ta'sir qiladi, bu esa o'z navbatida narxlarga bosim o'tkazadi. Taklifga nisbatan yuqori talab inflyatsiya bosimiga olib keladigan narxlarni ko'tarishga intiladi, pastroq talab esa deflyatsiya bosimiga olib kelishi mumkin.

Taklif tomonida narx darajasiga ishlab chiqarish xarajatlari, ishlab chiqarish narxlari va texnologik taraqqiyot kabi omillar ta'sir qiladi. Ish haqi yoki xom ashyo bahosi kabi ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi yakuniy mahsulot va xizmatlar narxlarining oshishiga olib kelishi mumkin, texnologik taraqqiyot va mahsuldorlikning yaxshilanishi esa ishlab chiqarish xarajatlarini pasaytirishi va narxlarga pasayish bosimini keltirib chiqarishi mumkin.

AD-AS modeli qisqa muddatda yalpi talab yoki taklifning o'zgarishi narx darajasining o'zgarishiga olib kelishi mumkinligini ta'kidlaydi, bu mos ravishda talab yoki xarajatlar inflyatsiyasi deb ataladi. Biroq, uzoq muddatda iqtisodiyot yalpi taklif bilan belgilanadigan potentsial ishlab chiqarish darajasiga moslashishga intiladi va narx darajasining o'zgarishi birinchi navbatda taklif omillari bilan bog'liq.

AD-AS modeli doirasida empirik tahlil narxlar darajasidagi tarixiy tendentsiyalarni o'rganish, inflyatsiya yoki deflyatsion davrlarni aniqlash va narxlarning o'zgarishiga olib keladigan omillarni baholashni o'z ichiga oladi. Yalpi talab, yalpi taklif va narx darajasi o'rtasidagi munosabatlarni miqdoriy aniqlash uchun vaqt seriyali tahlil va regressiyani modellashtirish kabi ekonometrik usullardan foydalanish mumkin.

Narxlar darajasi bilan bog'liq siyosat oqibatlari inflyatsiyani nazorat qilish va narxlarni barqarorlashtirish uchun markaziy banklar tomonidan pul-kredit siyosatini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, ta'minot tomonidagi cheklovlarni bartaraf etish va korxonalariga xarajatlar bosimini yumshatish uchun moliyaviy siyosat choralari amalga oshirilishi mumkin, bu esa iqtisodiyotdagi umumiy narxlar darajasiga ta'sir qiladi.

Yalpi talab (AD) va yalpi taklif (AS) modeli kontekstida bandlik va iqtisodiyot o'rtasidagi munosabatlar makroiqtisodiy dinamikani tushunish uchun asosiy hisoblanadi. Bandlik deganda iqtisodiyotda hozirda band bo'lgan yoki faol ish izlayotgan odamlar soni tushuniladi, iqtisodiyot esa tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish, taqsimlash va iste'mol qilish bilan bog'liq barcha faoliyatni o'z ichiga oladi.

AD-AS modeli yalpi talab va yalpi taklifdagi o'zgarishlar iqtisodiyotdagi bandlik darajasiga qanday ta'sir etishi haqida tushuncha beradi. Bandlik ishlab chiqarish darajasi (yalpi ichki mahsulot, YaIM) bilan chambarchas bog'liq bo'lib, iqtisodiy farovonlik va turmush darajasini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

Yalpi talab va bandlik:

Yalpi talab (AD) ma'lum narx darajasida iqtisodiyotdagi tovarlar va xizmatlarga umumiy talabni ifodalaydi va iste'mol, investitsiyalar, davlat xarajatlari va sof eksportdan iborat. Yalpi talab oshganida, korxonalar yuqori talabni qondirish uchun ishlab chiqarishni ko'paytirish orqali javob berishi mumkin, bu esa ishga yollanishning ko'payishiga va ishsizlikning qisqarishiga olib keladi. Aksincha, yalpi talabning pasayishi ishlab chiqarish darajasining pasayishiga, ishdan bo'shatishga va ishsizlik darajasining oshishiga olib kelishi mumkin.

Yalpi taklif va bandlik:

Yalpi taklif (AS) ishlab chiqaruvchilar turli narx darajalarida etkazib berishga tayyor va qodir bo'lgan tovarlar va xizmatlarning umumiy miqdorini ifodalaydi. Yalpi taklifning o'zgarishiga texnologiya, ishlab chiqarish narxlari va mehnat bozori sharoiti kabi omillar ta'sir ko'rsatadi. Texnologik taraqqiyot yoki mahsuldorlikning yaxshilanishi natijasida yalpi taklifning o'sishi ishlab chiqarish darajasining oshishiga va bandlik imkoniyatlarining oshishiga olib kelishi mumkin. Aksincha, yalpi taklifni kamaytiradigan omillar, masalan, yuqori kirish narxlari yoki

ta'minot zanjiri uzilishlari ishlab chiqarish va bandlik darajasining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Siyosat oqibatlari:

Bandlik va iqtisodiyot o'rtasidagi munosabatlarni tushunish samarali makroiqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda siyosatchilar uchun juda muhimdir. Markaziy banklar tomonidan olib boriladigan pul-kredit siyosati narx barqarorligini saqlab qolgan holda maksimal bandlikni ta'minlashga qaratilgan. Hukumatlar tomonidan amalga oshiriladigan fiskal siyosat, shuningdek, infratuzilma xarajatlari, soliq siyosati va ishsizlik nafaqalari kabi choralar orqali bandlikka ta'sir qilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ushbu tezisdagi Yalpi talab (AD) va Yalpi taklif (AS) modellari har tomonlama tahlil qilingan, uning nazariy asoslari, empirik dolzarbligi va siyosat oqibatlari o'rganilgan. Yalpi talab va taklif dinamikasining nozik tomonlarini o'rganish orqali ushbu tadqiqot makroiqtisodiy tebranishlar va ularning siyosatni shakllantirish va iqtisodiy barqarorlikka ta'siri haqidagi tushunchamizni chuqurlashtirdi.

REFERENCES

1. Arthur, W. B. (1990). "Positive Feedbacks in the Economy," *Scientific American*, Vol. 262, No. 2, pp. 92-99.
2. Arthur, W. B., Holland, J. H., LeBaron, B., Palmer, R., & Tayler, P. (1997). "Asset Pricing Under Endogenous Expectations in an Artificial Stock Market," *Santa Fe Institute Working Paper #97-01-008*.
3. Dosi, G., Nelson, R., & Winter, S. (2000). "Introduction." In G. Dosi, R. Nelson, & S. Winter (Eds.), *The Nature and Dynamics of Organizational Capabilities* (pp. 1-12). Oxford: Oxford University Press.
4. Henderson, R. M., & Clark, K. B. (1990). "Architectural Innovation: The Reconfiguration of Existing Product Technologies and the Failures of Established Firms," *Administrative Science Quarterly*, Vol. 35, No. 1, pp. 9-30.
5. Iansiti, M., & The Commercialization of Science Research Team. (1992). "The Keystone Advantage: What the New Dynamics of Business Ecosystems Mean for Strategy, Innovation, and Sustainability," *Harvard Business School Research Paper No. 17-091*.